

ність людей на тій чи тій території можна назвати громадянським суспільством, а лише таку, члени якої об'єднані спільними інтересами і між собою, і з певним цілим, що може бути спільною метою або джерелом життєдіяльності цієї спільноти. Потенційна самоорганізація індивіда народжується в єдності, яка онтологічно передуює автономії в соціальному бутті. С. Л. Франк наголошував, що громадянське суспільство є своєрідним молекулярним суспільним зв'язком, який скріплює окремі елементи у вільне та гнучке ціле.

Інакше кажучи, громадянському суспільству властиве органічне співіснування різноманітних соціальних сил, інститутів, організацій, зацікавлених груп, об'єднаних прагненням до спільного життя. Визнання самоцінності прав та свобод особи зумовлює і її відповідальність перед суспільством, іншими його членами.

Отже, що розвиненішим є громадянське суспільство, то більшою — міра свободи індивідуальності. Тільки за умови існування громадянського суспільства як органічної системи, що забезпечує творчий самовияв людини, соціум набуває відкритості і може конструктивно саморозвиватись. Громадянське суспільство — це своєрідний соціальний простір, в якому відкритість індивідів опосередкована їхньою взаємодією, умовами для самореалізації.

У процесі саморозвитку соціуму громадянське суспільство відіграє також роль своєрідного стабілізатора. «Людина прагне гармонії», — писав І. Кант, але природа краще знає, що добре для роду людського: вона хоче дисгармонії. Це значною мірою справедливо й щодо суспільства. Засобом розвитку соціальних сил природа обирає протистояння їх у суспільстві. І саме громадянські структури покликані визначити норми, здатні блокувати руйнівні потенції боротьби різноманітних сил та спрямувати її в позитивне, творче річизне. Хаос із нескінчених суперечностей ніколи не зміг би еволюціонувати у порядок, забезпечуючи саморозвиток системи, якби ці суперечності мали безвихідний та непримиренний характер. Суспільство, якому властива громадянська організація, повинне самостійно, незалежно від держави, власними засобами

спонукати окремого індивіда до виконання загальноприйнятих норм.

*Проблеми розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні.* Формування громадянського суспільства потребує розвитку механізму самоорганізації як кожної особистості, так і соціуму загалом. Цю позицію поділяють багато сучасних українських науковців. На думку професора О. Білоуса, для успішного розвитку України потрібно якнайповніше залучити специфічний український ресурс і механізм саморозвитку, надзусиль у системі об'єднаної всенародної нації, а також інтелектуалізації розвитку суспільства на основі наявного науково-технічного потенціалу, економічної демократії, підтримки ініціативи та самодіяльності громадян.

За часів створення незалежної України формування громадянського суспільства визначалося серед пріоритетних завдань. Його проголошено (за змістом, хоча самого цього терміна в ній не було вжито) в Декларації про державний суверенітет України. Створення громадянського суспільства передбачено у програмних документах деяких політичних партій. Ця позиція мала місце у більшості проєктів Конституції України, які подавалися до Конституційної комісії в перші роки після проголошення незалежності.

Проте надалі інтерес до цієї проблеми дещо згас, оскільки розпочалася запекла боротьба протилежних політичних сил за владу. Питання формування громадянського суспільства не дістали адекватного відображення у прийнятій 1996 р. Конституції України.

Формування громадянського суспільства — наріжна проблема розвитку модернізаційних процесів. Вона завжди — від античних часів і до сьогодні — була і залишається провідною у світовій політичній думці. Сучасні науковці зазначають, що громадянське суспільство є базисом прогресивного розвитку держави, ініціатором раціональних змін у ній. Держава, у свою чергу, обстоює принципи самонарядування всіх недержавних організацій, які формують громадянське суспільство. Нерозвиненість громадянського суспільства є однією з причин існування тоталітарних й авторитарних режимів, натомість високий рівень його розвитку забезпечує демократичність держави.